

Eeva Kilpi

RAJATTOMUUDEN
AIKA



w s o y

Eeva Kilpi
RAJATTOMUUDEN
AIKA



WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI



ENSIMMÄINEN PAINOS

© EEVA KILPI JA WSOY 2026
TEOS ILMESTYI ENSIMMÄISEN KERRAN 2001.

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
LÖNNROTINKATU 18 A, 00120 HELSINKI

ISBN 978-951-0-52252-3
PAINETTU EU:SSA

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@wsoy.fi

Rakkailleni

I

Linnavuoren juurella

Ensimmäinen mielikuva on valoa ja senkin minä ikään kuin muistan. Valo siivilöityy valkoista rautasänkyä ympäröivän rypytyetyn lohenpunaisen satiinin läpi silmiini ja aistimukseen sisältyy jo hiven tietoisuutta. Herään omassa lastensängyssäni ja minua ympäröi punertavankeltainen valo, jossa on hyvä ja lämmin olla. Myöhemmin opin tuon sanan »lohenpunainen»; sitä kangasta säilytettiin kauan muistona, se oli himmeästi kiiltävää ja pehmeää ja se korosti valoa samalla kun suojasi. Minä olen jo kokenut syntymisen pakahduttavan ahtauden ja ensimmäisen hengenvedon viiltävän kivun, hetken jolloin vastasyntyneen elimistö valitsee elämän ja sietämisen velvollisuuden kenenkään tietämättä miksi. Järkytyksen täytyy tuntua vastasyntyneessä kauan, ja siksi se vavahtelee tuon tuostakin ikään kuin muistaisi sen, ja ehkä se muistaakin, ehkä se sisimmässään muistaa sen koko ajan ja käy sitä läpi unissaan vielä silloinkin kun alkaa päivisin hymyillä. Se pestään, sitä pyöritellään käsissä, tarkastetaan jäsen jäseneltä – ei kai sillä vain ole häntää? – se voidellaan ja kapaloidaan ja asetetaan pienenä pakettina äidin viereen. Se tuntee äidin ihon lämmön ja tuoksun nenällään ja suullaan ja alkaa hamuta vaistomaisesti paluuta siihen josta on juuri irronnut, josta on juuri repäistynyt irti. Jonkinlainen lohtu alkaa valua sen olemukseen, mutta sitä se ei tule muistamaan, koska se on häivähdys siitä miten pitääkin olla. Myöhemmin

elämässä, kun se painaa kasvat käsiinsä tai toisen kasvoja vasten, samantapaista lohdullisuutta leviää aivoihin, ja miksei sekin ole eräänlainen muisto.

Olen syntynyt silloin kun talvi valostuu, helmikuussa, ja jos aurinko paistaa silloin, on valoisampaa kuin koskaan. Lumi heijastaa valoa, se kimaltelee niin että silmät sokaistuvat jos katsoo pitkään hangelle; puissa ei ole lehtiä, joten valoa on monin verroin enemmän kuin kesällä jolloin lehtipuut varjos-
tavat. Minun syntymäpäivänäni on paistanut aurinko. Tällaista oli silloin kun sinä synnyit, sanoi äiti kerran, kun oli todella häikäisevän kaunis pakkaspäivä ja ilmakin säteili niiden pienen pienten utumaisten kiteiden voimasta, joita aurinko ja pakkasen yhdessä synnyttävät keskitalven kirkkaina kylminä päivinä. Me saimme heti ensimmäiset vauvanpyykki narulle ulos kuivumaan, sanoi äiti, ja minä näen sieluni silmillä iloisen liputuksen sen talon valkoisella pihamaalla jossa synnyin. Ja aivan kuin se olisi oikea muisto, näen sideharsovaippojen jäätyvän pakkasessa, niin että ne lopulta riippuvat tönkköinä narullaan kunnes notkistuvat, ja jostain kouluvuosisilta, kun muisti kelkkailee edestakaisin vuosien kumpareilla, tuohon näkyyn yhdistyy opettajan kysymys, todellinen knoppi: Missä lämpötilassa vesi haihtuu? Kaikissa, kaikissa, olisi ollut oikea vastaus. Olisihan minun pitänyt muistaa myöhemmiltä vuosisilta, kuinka jäätyneetkin vaatteet kuivuvat ja ainakin miltä puhtaat pyykki tuoksuvat, kun ne otetaan sisään pakkasesta ja levitetään tuolien selustoille ja sängyn päädylle lämpenemään.

Minä joka tapauksessa uskon muistavani tuon päivän valon. Silloin olen raotellut ensimmäisen kerran silmiäni ja häikäistyneenä sulkenut ne taas. Ja kun olen alkanut pitää silmiäni hieman enemmän auki, on lohenpunainen valo kuultanut sänkyäni reunustavan satiinin läpi ja ympäröinyt minua lempeänä ja turvallisenä.

Sängyn toisella puolella seisoo pyöreä, lattiasta kattoon ulottuva uuni. Toisella puolella on ikkuna. Ikkunasta näkyy Linnavuori. Olen syntynyt vuoren juurella. Taloa ei enää ole. Linnavuori on. On valokuvia ja on muistoja. Mikään ei takaa että muistikuvani huoneesta on oikea, mutta olen näkevinäni jopa seinäpapereitten kuvioita, himmeitä, herkkiä, mielikuvi-tusta kiehtovia kiemuroita, runsaudensarvia täynnä kukkia ja hedelmiä, pastellinvärisiä.

Sinä synnyit kotona, sanoo äiti. Se on ihana lause. Siinä tekee mieli viipyä. Kotona. Mikä etuoikeus! Mikä alku mat-kalle pois päin! Minä haluaisin että äiti muistेलisi enemmän, mutta hän ei halua. Hän vieroittaa minua itsestään, hän vieroit-taa minua yhä, 91-vuotiaana, kun minä olen 66. Onko hän kos-kaan uskaltanut päästää minua lähelleen? Epäilen että ei, koska minä olisin alistanut ja vallannut hänet kokonaan. Minulla on sellainen luonne, ihmisen luonto, niin olen ymmärtänyt ja niin minun on annettu ymmärtää. Niinpä minä olen alkanut pettyä jo varhain ja olla pettymys äidille. Millainen minä sitten oikein olen ja millainen on äitini? Tuntuu että olen alkanut kysellä sitä jo varhain, enkä tiedä vastausta vielä kukaan. Ja tuntuu että äiti on kysellyt sitä niin ikään, kysellyt sitä itsensä ja jokaisen lapsensa kohdalla, jokaisen tapaamansa ihmisen kohdalla ja myös Jumalan kohdalla, saamatta kuitenkaan koskaan selkeää ja vakuuttavaa vastausta. Eikäpähän sitä elämässä koskaan tule eikä sellaista voi saadaakaan, koska elämä on kilvoittelua.

Äiti katsoo minuun hymyillen, minä hymyilen vastaan. Silloin äiti äkkiä supistaa suunsa ja katsoo minuun toti-sena, minun mielestäni ankarasti. Minä pillahdan itkuun. Äiti hymyilee taas. On totinen. Hymyilee. On totinen. Kun minä tein tällä tavalla, sinä rupesit itkemään, hän on kerto-nut minulle myöhemmin ja näyttänyt millainen se leikki oli. Ero totisen ja hymyilevän äidin välillä oli tosiaan suuri. Miksi

hän sillä tavalla minun kanssani leikki? Kun opin puhumaan, minä yritin opettaa häntä lausumaan nimeni hellästi. Älä sano EEVA, sano Ee-eva-aa, on äiti kertonut minun opastaneen häntä. Yhteen aikaan hän puhui paljon lapsuudestani ja paljon hän olikin merkille pannut. Moni hänen kertomansa asia on elävä kuin muisto tai niin kuin uni jota haluaa tutkia.

Ja kun tarkemmin ajattelen (kun »muistuttelen», niin kuin äiti sanoi), minä tosiaankin muistan miltä äiti näytti ollessaan vuoroin totinen, vuoroin hymyilevä. Totinen ilme kauhistuttaa minua vieläkin ankaruudellaan. Miksi hän minuun sillä tavalla katsoi jo pienenä ollessani? Halusiko hän kokeilla vaikutustaan minuun sen vastapainoksi, että isä ja mummi omivat minut kuin olisin ollut yksinomaan heidän lapsensa? Oliko äiti mustasukkainen sen vuoksi, että isä kantoi minua niin paljon mukanaan ja että kiinnyin niin kovasti mummiin? Eikö tuolla lapsella äitiä olekaan, oli joku mies kysynyt isältä puutavaralaanilla, jossa katselin puunrunkojen kuorimista ja pinojen mittausta isän olkapäältä. Äiti itse kertoi tämänkin, hyväntuulisesti ja melkein kehaisten, mutta onhan se silti saattanut koskea häneen. Tämä taitaa olla oikea äidin tyttö, sanoi kerran eräs sukulaistäti kahvipöydässä mummin asemaravintolan yläkerrassa. Ei kun isän, minä oikaisin, vaikken muuten puhunut koko aikana sanaakaan. Äidin näköinen sinä kuitenkin olet, korjasi sukulaistäti tilannetta.

Niin äidin näköinen tyttö että... Paitsi hampaat ovat harmi kyllä isän, huomautti äiti. Olimmekohan me liian samanlaisia? Vaiko aivan erilaisia?

Olen hamuillut äitiä pienestä saakka ikään kuin turhaan, kunnes olen päätenyt vain kiitollisuuteen ja kunnioittamiseen. Ne ovat sentään mahdollisia. Äitiä tulee kunnioittaa. Omat tunnot hänen läsnä ollessaan pitää painaa alas. Muuten tulee huono omatunto.

Varhaisimmat muistot, ne aistimukset ja mielikuvat jotka ovat säilyneet kauimmin, läpi elämän, herättävät myös kunnioitusta. Niihin tuntuu sisältyvän jotain ratkaisevaa, ja vaikeivät ne koskaan täysin selitykään, niiden kokoonkerimisellä tuntuu olevan erityistä merkitystä vanhana. Ne alkavat puhua omalla suullaan, ilman aikuisten väliintuloa, ne vaativat oikeutta sille lapselle joka kerran oli ja eli ja jonka ympärille kasvoi iän monikerroksinen kuori kuin ihottuma, mutta joka yhä on hengissä sen alla ja kolkuttaa siellä, elämän maanjäristyksen raunioihin hautautuneena. Sitä on kuunneltava, se ei anna muuten rauhaa, sen sijainti on tarkennettava niin kauan kuin sydämenlyönnit kuuluvat, rytmihäiriöineen: sitä on ryhdyttävä kaivamaan esiin ennen kuin on liian myöhäistä, muutenhan se saattaa jäädä kummittelemaan ties millä tavalla.

Jonakin päivänä lempeä lohenpunainen valo muuttuu roihuavaksi tulipaloksi ikkunan takana. Aivan Linnavuoren kyljessä vastapäätä meidän taloamme palaa korkea epämääräinen rakennus jossa on kahvila. Meidät erottaa siitä välissä kulkeva maantie, mutta tulipalo on silti kauhistuttavan lähellä. Kohina ja ryske kuuluvat sisälle saakka, kipinöitä lentää kohti ja liekit tuntuvat tavoittelevan meidänkin kotiamme. Minä katson näkyä ikkunasta jonkun sylissä, varmaan äidin, ja käännyn monta kertaa pois päin, kätken kasvoni äidin kaulalle päästäkseni näkemästä, mutta sitten näky vetää taas puoleensa ja minä käännyn ja katson. Ikkunaa kehystävät ohuet valkoiset verhot, jotka on sidottu alapäästään kauniille kaarelle. Ne tuntuvat pidättelevän tulipaloa kuin kehyksissä. Muistan että kahvilaan johtivat kapeat hankalat portaat, minäkin olin ne nähnyt. Ja senkin muistan että paikkaan liittyi outo torjuva tunne; siellä reuhattiin, pelattiin korttia ja »törsättiin», mitä se sitten lie tarkoittanutkin.

Palavan rakennuksen ympärillä häärii ja juoksentelee ihmisiä, palokunta, pelastusväkeä. He näyttävät välillä katoavan

pimeyteen, välillä he taas ilmaantuvat näkyviin letkuineen ja vesisuihkuineen. Tuli leviää ja liekit lyövät esiin yhtäikaa monesta ikkunasta. Juuri kun suuri hätäännys on saamaisillaan minussa ylivallan, astuu isä ovesta sisään nokisena ja savunhajuisena kädessään mustunut leivoslaatikko. Hän on touhukas, hyväntuulinen, melkein naureskelee koko asialle.

Muistelen että rasiassa oli vain yksi leivos ja sitä tarjottiin minulle lohdutukseksi. Se maistui savulle ja noelle. Jotain kreemiä koristeena. En pystynyt syömään sitä kokonaan, mutta täytyihän minun maistaa sitä aikuisten rauhoittamiseksi. Aikuiset luulevat että lapset pystyvät aina syömään, ja jos he syövät, on kaikki pohjimmiltaan hyvin.

Voin kuvitella lisäksi lauseita jotka saattavat olla tottakin, niin tutuilta ne tuntuvat. Mie meinasin et otetaa tää paakkelsi parempii suihi, sanoo isä popsiessaan leivoksen loppua. Hyvä on että se mörskä paloi, sanoo äiti, jo minä olen monta kertaa toivonut että Jumala antaisi siihen vaikka salaman iskeä.

Turvallisuus tihentyy ympärille. Ulkona vaanii vaara, mutta molemmat vanhemmat ovat läsnä. Kipunat lentelevät yhä ikkunan takana ja savun haju tunkeutuu sisään, mutta mitään pahaa ei voi enää tapahtua koska isä laskee leikkiä ja äiti puhuu Jumalasta. Sen verran minä jo ymmärrän.

Kolmannessa muistossani kimaltelee Hiitolanjärvi. Me emme asu sen rannalla, mutta olemme menneet sinne pyykille. Isossa mustassa padassa kiehuu lakanoita lipeävedessä, nelijalkaisessa pyykkipunkassa on liossa »kirjavia», kapealle laiturille on levitetty raidallisia räsymattoja joita äiti jynssää puhtaaksi juuriharjalla ja mäntysuovalla. Apuna on Tiuhosen Alma, tunnettu ja taitava pyykkäri jäntevine käsivarsineen ja pyykkilautoineen, hento, sitkeä ihminen, joka jaksaa pestä kaikkien asemanseudun rouvien pyykit. Hän liikutelee padassa kiehuvia lakanoita pitkällä kepillä, nostelee

niitä höyryn keskeltä näkyviin niin että silmät saavat jo esimakua niiden häikäisevästä valkoisuudesta, sitten hän rientää pyykkipunkan ääreen ja alkaa hangata jotain värikästä vaatekappaletta pyykkilautaa vasten laihat käsivarret täristen. Äiti hankaa mattoja laiturin päässä. Minä kaivan luolaa hiekkaan vähän kauempana rannasta, lähellä paikkaa jossa kapoinen kylätie alittaa junanradan johtaessaan rantaan.

Kun näin tämän paikan kesällä 1991 yli puolen vuosisadan jälkeen, en voinut olla ihmettelemättä muistikuvani selvyttä, en liioin sitä että mikään ei ollut muuttunut; vain pyykkipunkkamme ja pata olivat poissa. Melkein näin itseni yhä leikkimässä kosteassa rantahiekassa, ja kun nostin katseeni, näin ikään kuin uudelleen sen mikä pelästytti minut silloin pienenä niin että syöksyin päätä pahkaa äidin luo saippuan liukastamalle laiturille ja putosin veteen. Umpsukkeliin, niin kuin sanottiin.

Et sinä sitä voi muistaa, sanoo äiti, 91. Muistan, minä sanon, minä muistan ne hevoset, minä muistan kuinka ne ilmaantuivat siihen kivisillan aukkoon (kuin kehyksissä, minä ajattelen), ja minä muistan kuinka putosin ja kuinka vettä meni henkeen, kuinka se viilsi ja kuinka pahalta tuntui vielä rannalla kun itkin ja yskin vettä ulos itsestäni. (Ja kun nyt ajattelen, muistan kivetkin jotka näin pohjassa, tummat uhkaavat möykyt.)

Minä hyppäsin suin päin sinun perääsi ja satutin hirvittävästi isovarpaani, sanoo äiti. Enkä minä meinannut saada sinusta otetta millään. Kun yritin veden alla tarttua sinuun sinä vain mukkelehdit pois minun käsistäni. Minä järkytyin niin että kun isä tuli kotiin ja sinä olit jo nukkumassa, minä sanoin isälle: Eeva hukkuu. Sitten vasta minä sanoin ei, ei, Jumalalle kiitos, tuolla se lapsi nukkuu omassa sängyssään.

Olen kuullut tämän kuvauksen monia kertoja äidiltä lapsesta saakka. Sen yksityiskohdat sekoittuvat omiin muistikuviini

ja täydentävät niitä, niin että osittain koen tapahtuman ja sen aiheuttaman järkytyksen myös äidin kannalta, ja isän. Haparoin äitinä lastani veden alta itsekin hengenhädässä; äiti ei ollut mitenkään hyvä uimaan, vaikka hän kertomansa mukaan olikin oppinut uimaan pelkästään heittäytymällä veteen. Mutta sen jälkeen hän oli ollut nuorena hukkumaisillaan jäihin ja alkanut pelätä vettä. (Niinhän minäkin olen kokemukseni jälkeen pelännyt vettä ja uin mielelläni vain tyydessä metsäjärvenssä.) Näen äidin verisen isovarpaan ja kuulen hänen valittavan sitä rannalla ja vielä kotonakin. (Äiti on läpi elämänsä ollut hyvin arka varpaistaan.) Näen isän kavahtavan kuin ilmaan kun äiti sanoo minun hukkuneen, sitten näen hänen helpotuksensa. Näen hänen tulevan sänkyni viereen ja katsovan minuun hellyyttä täynnä niin kuin nukkuvaa lasta katsotaan ja näen äidinkin tulevan siihen hiljaa, kyyneleet silmissä.

Mutta pidän kiinni myös omista muistoistani. Ne ovat selvät ja ajoittain sekoittumattomat vuosikymmenten takaisuudesta huolimatta. Hevoset kivisillan kaarevan holvin kehystäminä, ratsastaja, livettävä laituri, putoaminen, veden vihlaus syvällä sieraimissa ja henkitorvessa, pohjan kivet, tunne ettei pääse pintaan, sitten yskiminen rannalla, ravistelu ja selkään takominen, itkeminen ja nyyhkytys, jota meidän kotikielemme nimitettiin lensumiseksi – se on tahdosta riippumaton pitkään jatkuva itkun jälkirefleksi pienillä lapsilla. Savuava padanalus, pyykit, höyry, kiehuvat lakanat, päivittely.

Sisareni on valokuvannut minut toukokuussa 1991 sen ihmeen hyvin säilyneen kivisillan edustalla, jonka alitse yhä tutun näköinen kylätie pujottautuu rantaan puhkaisten aukon ratavalliin. Aukosta avautuu näkymä järvelle ja pensaita kasvaville rantapelloille kuin konsanaan kaipauksen tunnelin päässä kärsivällisesti odottavaan lapsuuden maahan, jonka

pääsimme näkemään tarpeeksi vanhennuttuamme, historian alkaessa heittää kuperkeikkaa. Ihmeeltä melkein tuntuu ettei valokuvassa näy hevosia, ei äitiä eikä Alma Tiihosta, niin voimakkaina elävät muistot tuolla paikalla ja mielessäni. Minä seison kivisillan aukon vieressä kuin kertomassa etten kuollutkaan. En kuollut syntymääni (niin kuin minun jälkeeni keskosena syntynyt poika), en tuleen enkä veteen enkä niihin tapahtumiin joita oli edessäpäin. En vielä tiedä mihin kuolen. On siis elettävä, näyttää olemukseni valistavan minua lapsuusmaiseman jälleennäkemisen herättämä viaton toivo hymyssään. (Kuinka herkkää aineistoa valokuvat kaikessa sovinnaisuudessaan paljastavatkaan!) Jokin salaperäinen merkitys tuntuu olevan sillä että muistonsa käy vielä kerran läpi, se näyttää sanovan myös ja minä voin vain yhtyä siihen nyt vuosikymmen myöhemmin. Minä haluan myös muistaa hivenen enemmän kuin ennen, minä haluan kahlata muistoni päähän ja nähdä viimeksi sen kauneuden, jonka järkytys on minulta tähän asti himmentänyt.

Minun istuessani rannalla filttiin käärittynä, yhä lensuvana ja nenä vuotaen, astuvat hevoset rauhallisesti veteen, laskevat kiiltävät valkoharjaiset kaulansa alas kaarelle ja huulensa veden pintaan. Ne juovat kauan ja hartaasti, tuskin raottaen huuliaan. Minä katselen niitä väristen, vaikka on lämmin päivä. Hyvä että ne saavat juoda, niillä on kova jano.

Alan tajuta että kaikki on hyvin.

Ei ihmisen elämä ala syntymästä eikä ensimmäisistä muistoista, vaan jo kauan ennen hänen maailmaantuloaan tapahtumat näyttävät kerääntyvän sellaiseen järjestykseen – tai epäjärjestykseen – että hänen ilmaantumisensa kuvioihin on väistämätön. Niin jokainen lapsi muuttaa maailmaa jo syntyessään, vieläpä ennen syntymäänsä, eikä maailma hänen synnyttyään ole enää koskaan sama kuin aikaisemmin. Minunkin vanhempani olivat noin vuoden verran ennen helmikuun 18. päivää 1928 käyttäytyneet tavalla, jonka perusteella heidät olisi voitu asettaa syytteeseen harkitusta juonesta, vaikka heillä itsellään ei ollut siitä aavistustakaan.

Äiti oli kauppakoulun käytyään muuttanut Sortavalasta Hii-tolaan. Hän oli saanut työpaikan Maalaistenkaupasta ja asettui asumaan veljensä kanssa, »veljen taloutta hoitamaan», niin kuin hän itse tilannetta luonnehti. Pantakoon kuitenkin merkille, että hän oli käynyt kauppakoulun oma-aloitteisesti, kun yhdeksänlapsisen perheen vanhemmilla oli varaa kouluttaa vain esikoispoikansa, josta tuli menestyvä kauppias ja jonka pojastakin vielä tuli menestyvä kauppias. Äiti oli saanut kauppakoulusta erittäin hyvän todistuksen – jonka minäkin olen jossain vaiheessa nähnyt – mutta hän, jossain vaiheessa, poltti sen rouvaksi tultuaan. Ainoana muistona hänen kauppakouluajaltaan on yhä tallella Kauppaoppi-niminen kirja, jota olen aina katsellut kunnioittaen, vaikkakaan en ole siihen sen kummemmin perehtynyt.

Eräänä päivänä äiti näki isän eräällä Hiitolan asemalle jottavalla raitilla ollessaan iltakävelyllä jonkun ystävättärensä kanssa. Ai, tuon miehen minä haluaisin, sanoi äiti isän porhaltaessa ohi filttihattu takaraivolla, paidanrinnus auki ja paljain jaloin. Se on herra Salo eikä hän seurustele kenenkään kanssa, sanoi ystävätär.

Herra Salo asteli kohti asemaa siitä syystä, että hänen äitinsä rouva Sigrid Kiiskinen piti Hiitolassa asemaravintolaa ja asui aseman yläkerrassa – minun mummini siis, ja tekee mieli sanoa: jo silloin. Jo silloin hän oli minun mummini ja kaikki vanhempieni sattumanvaraisilta näyttävät askeltamiset ovat tapahtuneet vain jotta tämä tosiasia olisi saavuttanut reaaliajan tason. Miksikö herra Salo oli niin huolimattomasti pukeutunut? Tälle ilmiölle kyseltiin selitystä myöhemminkin, mutta aina ilman tyhjentävää vastausta. Tai ainakin ilman vastausta joka olisi ollut sovinnaisten, mielikuvituksettomien ja innottomien ihmisten mieleen. Herra Salo oli nuori menestyvä puuliikemies, jolla oli mielessä metsät ja puukaupat, propsit, tukit, ratapölkyt, egyptinparrut ja englanninpylväät, ei hän ehtinyt ajatella ulkoasuaan. Hän tykkäsi kulkea paljasjaloin. Ja tyttöjä hän pelkäsi, niin kuin hän tunnusti myöhemmin ollessaan jo minun isäni. Mie olin kaino. Tyttölöi mie pelkäsin. Hän meni asemalle paitsi syömään (pohjakerroksen isoon keittiöön hänelle varta vasten lämpimänä pidettyjä herkkupaloja, jollaisia äiti epäili hänen saavan siellä salaa vielä naimisiin mentyyäänkin) myös neuvottelemaan mummin kanssa liikeasioistaan. Äit miut autto alkuun liikehommissa, muisti isä sanoa aina silloin tällöin elämänsä aikana. Äit anto pesämunan.

Äitmuori jelppas. Äitmamma tuki minnuu. Ja hyvällä, kevyellä mielellä ollessaan hän kutsui äitiään Siikiksi. Missäs Siiki on? Millos Siiki tulee kottiin? Mummi itse oli myynyt tsaarinvallan aikana – niin kuin sanonta kuului – nalikkahalkoa

Pietariin, ja siinä voidaan nähdä siemen isänkin puutouhuille. Mummi oli ollut aikaisemmin sähköttäjänä rautateillä; radan varresta oli ollut helppo toimittaa puuta eteenpäin, ainakin kaltaiselle naiselle, monitaitoiselle ja varmalle; yhteydet pelasivat ja kysyntä oli rajaton. Voin kuvitella kuinka jo äidin kohdussa, asemaravintolan yläkerrassa istuttaessa, kahvin, suklaan ja hiekkahentusten ääressä sain äitini sydämenlyöntien lisäksi kuunnella isän ja mummin puheen pulinaa, jossa aiheina olivat puukaupat ja hinnat, uitot ja tienvarteen toimittamiset, kuorimiset, junanvaunuun lastaamiset ja laivaukset. Arvopaperit, osakkeet ja obligaatiot liittyivät seuraan myöhemmin. Sijointus on niin ikään sana, joka minun on täytynyt kuulla hyvin varhain, koska tunnen sitä kohtaan samantapaista harrasta kunnioitusta kuin äidin laulamien hengellisten laulujen taivaallista sanastoa kohtaan: Tule kulje se tie, jonka Hän sulle raivas, se sun onnehen vie ja sun osas on taivas.

Mutta ennen kuin niin pitkällä oltiin, isän ja äidin oli jollain tavalla lähestyttävä toisiaan. Pienellä paikkakunnalla elämä pyörittelee ihmisiä kuin kahden kämmenen sisällä niin että he eivät voi välttää toisiaan, ja niinpäs olikin, että äidin veli Empsu-eno ja isä olivat jo pitkään käyneet yhdessä jänisjahdissa, kettujakin he olivat metsästäneet ja ampuneet kanalintuja ja sorsia. (Todettakoon suruisasti, että kaadetut puut ja usein paljaaksi hakatut metsät takasivat varhaislapsuuteni aineellisen hyvinvoinnin ja että hellanuunissa porisi syksyisin soikea rautainen lintupata tai ruukkuun pilkottu jänis ilman että kukaan – ilman että minäkään pidin sitä silloin rikoksena luontoa kohtaan.) Isä ja eno siis tunsivat toisensa. He paitsi metsästivät myös urheilivat yhdessä. Isä oli hyvä erityisesti pitkänmatkanjuoksussa, jota hän nimitti myös kestävyysjuoksuksi, ja molemmat olivat voittaneet jo useita hopealusikoita. Isä tuli enoa tapaamaan ja hakemaan silloin kun kerkesi ja

silloin kun enolla oli vapaata; hän oli rautatieläinen. Eno houkutteli isän joskus nuorisoseurantalollekin, mutta kun tanssi alkoi isä lähti pois; hän ei tanssinut. Äiti tanssi ja hyvin, häntä haettiin paljon ja se hiveli hänen mieltään, hän tunsu olevansa kaunis ja ihailtu, hän tunsu että hänet hyväksyttiin Hiitolan nuorten naisten joukkoon. Mutta kun isä ei jäänyt edes katsomaan, alkoi tanssi helposti tuntua synnilliseltä liehunnalta ja harhaanjohtavalta hekumalta, jollaisesta hengelliset laulutkin varoittivat. Ratkaisevampaa kuin tämä omantunnon ristiriita, jonka kaltaisiin äiti lienee koko elämänsä ajan törmännyt (hänhän oli kasvanut Sortavalassa renqvistiläisyyden maaperällä ja hänen isänsä isä »Pappa» oli harras uskovainen, joka kaikkialla minne meni piti polvirukoukset) – ratkaisevampaa kuin omantunnon kolkutukset oli kuitenkin se, että isän poisjääminen tanssipaikalta vei merkityksen koko tanssimiselta. Äiti oli rakastunut.

Ja ehkä isäkin jo oli, vaikkei hänestä koskaan niin varmasti tiennyt, kun hän ei näyttänyt tunteitaan, toimi vain niiden mukaan... Joka tapauksessa hän tuli kerran hakemaan enoa, vaikka tiesi tämän olevan iltavuorossa. Hänellä oli kaksi lippua operettiin, jota esitettiin samana iltana nuorisoseurantalolla.

– Eikös sinne kukaan toinen kelpaa kaveriksi? sanoi äiti työntäessään varovasti sytykkeitä hellaan pienen tulen päälle.

– Kelpaa kyllä, vastasi isä.

Ja niin he lähtivät yhdessä nuorisoseurantalolle katsomaan operettia ja se oli heidän ensimmäinen tapaamisensa, voisi sanoa: heidän ensimmäinen treffinsä, sillä sitä sanaa käytettiin myös siihen aikaan, vaikkeivät he itse olisi ehkä rohjenneet sitä käyttää; se kuulosti liian juhlalliselta, liian suunnitellulta, liian hienostelevalta ja kevytmieliseltä. Ja kevytmielinen tapaaminen tämä ei ollut.

Mikähän operetti se oli? Ehkä se oli Viktorian husaari, josta isä aina puhui. Jos vielä jossain olis Viktorian husaari ni sitä mie lähtisin kahtomaa... Hän näki sen vanhoilla päivillään televisiossa ja piti siitä ja minäkin pidin siitä. Äiti oli varautunut, niin kuin hän ehkä oli ollut silloin ensimmäiselläkin kerralla ja niin kuin hän on ollut lähes kaiken »maallisen» musiikin suhteen, vaikka hänellä on itsellään ollut hyvä ääni ja hän on laulanut mielellään ja paljon.

Äiti on alkanut odottaa minua toukokuun puolivälissä – se on oikein hyvä aika alkaa odottaa lasta. Minut on siitetty Viipurissa. Vanhempani olivat menneet sinne kihloja ostamaan. He olivat tehneet jotain tavatonta: ottaneet hotellihuoneen! Siitähän voi tulla lapsi, oli äiti sanonut. Ja isä vastannut: No sitte pannaan hilut kinttuihin.

Äiti on kertonut tämän kaiken kasvoillaan hellä, haaveellinen ilme, onnellisena, ilman huonon omantunnon häivääkään. Hän on myös sanonut: Ne lapset, ne lapset jotka sillä tavalla syntyvät, ne... Mutta ei ole lopettanut lausettaan enkä minäkään pysty sitä täydentämään, ainakaan sanoin. Pidän sitä äidiltä harvinaisena kritiikittömän rakkauden osoituksena minua kohtaan. Hyvä että hän edes sillä tavalla tunsii.

Miksi te menitte naimisiin vasta marraskuussa, vaikka sinä odotit lasta, minä kysyin kerran. Isä halusi että meillä on koti kunnossa ja se taas riippui joistakin puukaupoista, sanoi äiti.

Eikö sinusta ollut vaikeata odottaa lasta siihen aikaan olematta naimisissa? minä kysyin. Ei ensinkään, minä luotin isään täydellisesti, äiti sanoi. Eikä minusta moni edes huomannut että minä odotin, minä olin niin pieni. Ainoa harmi oli se että minua rupesi oksennuttamaan kun myin silliä. Siitä saattoi joku arvata.

Miten mummi suhtautui? Mummi ilahtui kovasti ja kehotti heti menemään naimisiin, mutta isä sanoi ettei ole mitään

kiirettä. Pipitäti alkoi virkata sinulle vaaleansinisiä röiijyä, koska kaikki tietenkin toivoivat poikaa. Ja nuoritäti lupasi sinulle heti korkkipussinsa että voisit opetella uimaan. Hänhän oli sinun syntyessäsi vasta kymmenvuotias. Teistä on valokuviaakin, sanoo äiti.

Valokuvia on hämmästyttävän paljon siihen nähden, että olemme lähteneet Hiitolasta kerran jo rauhan aikana, kun muutimme Ryttyyn, ja sitten kolme kertaa sodan aikana, ja kaiken lisäksi vanhempani ovat muuttaneet majaa sen jälkeenkin. Olisihan voitu ajatella että mitä noista... Mutta ei. Tajuttiin noitten pikkuruisten mustavalkoisten ja ihmeen terävien kuvien arvo muistojen säilyttäjinä, maisemien, vaateparsien, arkkitehtuurin, jopa mielialojen tallettajina ja palauttajina. Minä muistan miltä minusta tuntui kun... Ja jotkut kuvat tuoksuvat. Joistakin henkii äidin tuoksu, joistakin isän. Tuossa kuvassa tuoksuu äidin esiliina, tuossa isän villapusero, tässä kuvassa on lämmin, oikea kesähelle, tässä kuvassa on pakkanen ja varpaita on liikuteltava huopatossujen sisällä ja tuossa kuvassa tuoksuu sulava lumi...

Ensimmäinen sanani on ollut »pukkam» ja sen olen sanonut suu veressä. Mikä tällä lapsella on... Äiti on kauhuissaan temmannut minut syliinsä, verta valuu lapsen suusta leualle ja valkoiselle esiliinalle. Mikä Eevan on?

– Pukkam, minä sanon äidille ja katson häntä kummastuneena silmiin; kuinka hän nyt niin hädissään on.

»Pukkam» on minun kielelläni mustikka ja sen äiti kyllä tietää. Minä ojennan hänelle asian vahvistukseksi suustani ison punkin, jonka olen poiminut lattialta ja puraissut rikki; ei mitään syytä huoleen. On siis syksy, on metsästysaika, koirat kantavat sisään peukalonpään kokoisia punkkeja, jotka ovat imeneet itsensä verta täyteen, ja rapsuttelevat niitä lattialle. Mai, Hei, Heta, Luru... Olen pienestä pitäen tottunut koiriin,

äiti taas ei tottunut niihin oikein koskaan. Tämäkin tapahtuma aiheutti tietenkin viattomalle ajokoiran-luppakorvalle karkotuksen pihalle ja liiteriin.

– Sinä opit puhumaan kahdeksankuukautisena, on äiti maininnut järkytystään kuvaillessaan. Onkohan se mahdollista?

Muisto tämä ei ole, äiti vain on kertonut sen niin monta kertaa että se on muovautunut mielessäni kuin kuvaelmaksi. Näen äidin kauhistuksen, näen oman lapsen-tyyneyteni, näen ajokoiran mustanruskean selän, onkohan se Hetan vai Lurun, ja näen kuinka alakuloisena eläin tottelee kun se komennetaan hellan vierestä pihalle. Minua ruvetaan pesemään ja ehkä minuakin torutaan, ehkä opin silloin sanan »ei», vaikka en käsitäkään milloin sitä käytetään ja miksi mustikoita saa syödä, mutta punkkeja ei.

*Rakastetun kirjailijan
koskettavia muistikuvia
lapsuudesta.*

Rajattomuuden ajassa Eeva Kilpi kuvaa lapsuuttaan Hiitolan Raivattalan kylässä talvisotaan saakka. Muistot tosin ulottuvat hänen elämäänsä halkovan rajan – talvisodan – yli epilogiksi 60 vuotta myöhempään aikaan. Mennyt maailma aukeaa eläväksi ja vaikuttavaksi kokonaisuudeksi, josta voi paikoin havaita pienimmätkin yksityiskohdat.

Eeva Kilpi on kirjoittanut myös muistelmaromaanitrilogian, johon kuuluvat *Talvisodan aika* (1989), *Välirauha, ikävöinnin aika* (1990) ja *Jatkosodan aika* (1993).

EEVA KILPI (s. 1928) on julkaissut romaaneja, runoja, novelleja sekä muistelmia ja päiväkirjoja. Hänen teoksiaan on käännetty lukuisille kielille. Hän on saanut muun muassa neljästi valtion myöntämän kirjallisuuspalkinnon sekä vuonna 1974 Pro Finlandia -mitalin.

	 9 789510 522523
www.wsoy.fi	84.2 ISBN 978-951-0-52252-3